

propter finem aliquem specimina emanare a subiectis suis, quare si cœlum quoq; propter finem à deo dependet, non erit hoc argumento, à uoluntate dei, & non à natura, ipsum dependere, cum finis, gratia utraq; sint, & quæ natura proficiunt. Sed quæ natura procedunt, ideo precipue procedunt, ut illa inde procedunt, perficiant, nam & si quis alium propter subiecta sua, finem ipsis accommodauerit, hunc tamen nequaquam negabit. Deo autem nullam afferunt creaturæ perfectionem, nec finem cuius gratia propter quem producere mundum deus uoluerit, alium fingere possumus, nisi bonitatem, quia enim bonus est, & ipsum bonum, ideo creaturas producit atq; conseruat. Quis uero ignorat, quæcumq; aliquis agit, quia bonus est, ea uoluntate non natura, fieri ab ipso? bonum enim uoluntatem mouet, nam sicut color ad uisum, ueritas ad intellectum, uox aut sonus ad auditum, sic bonum ad uoluntatem se habet. Itaq; undiq; si quis recte considerat, & pleraq; alia, quæ, ne longiores simus, sponte prætermittimus, ab Aristotele dicta diligentius examinet, ueniet & secundum ipsum, non à natura dei, sed à uoluntate, mundum & creaturas omnes dependere.

Quo pacto à libera uoluntate dei dependere mundum Aristoteles opinatur.

Sed perstringamus totam hanc rem, breuiter & sententiam Aristotelis aperte denodemus, ut facile quisq; perspicere queat, omnia quæ de productione uerum scripta sibi feruntur, huc liquido ferri. Obscure

I i i

re namq̄; res omnes magnas ipse tradidit, uel quia sic
edende hæ sunt, ne uilescant uulgo propositæ, uel quia
periculosum erat temporibus suis dilucide illa dicere,
quæ remota erant ab opinione comuni, uel quia legenti-
bus multo utilius est, sic res grandes conscribere, tum
ad exercitationem legentium, ut plura inuestigādo in-
ueniant, tum ad fidem, nam qui obscure dicta inteller-
xerit enodaueritq̄; is quasi sua sint, quæ exponendo
dixit, ita ipsa, et diligit et amplectitur, qua ratioe fa-
ctum est, ut excellentissima ingenia multa nobis de ari-
stotelica philosophia, hoc est de natura rerum, uolumi-
na reliquerint, perpetuus est mundus, et creature om-
nes secundum Aristotelem, aut singule ut sol, luna, cæ-
tera huius, aut secundum speciem, ut corruptibilia uni-
uersa. Perpetuū uero sic æterno correspondet, ut æternū
totum simul et immobile tam per se, q̄; per accidens
sit, (Nulli enim motui subiicitur) perpetuum autē ipsum
motus sit, aut motui subiectum, per se, uel per accidēs
aut moueatur, aut moueri possit, aut saltem motu, uel
mensura motus, idest tempore mensuretur, nullum uero
medium inter æternum et perpetuum posuisse Aristot-
eles uidetur, id dico, quoniam uideo posteriorum non-
nullos, eum inter ista ponere, sed hoc nihil ad rem. Mū-
dus igitur perpetuus est, ut ipse ait, ita, ut nunquā tem-
pus in quo non fuerit et tempus semper fuisse et futu-
rum esse, quod cæteri quoq̄; omnes phylasophātes arbi-
trabantur, præter Platonem, nam sicut in octauo phy-
sicorum, dicitur. Plato solus tempus generat, hoc est,
non perpetuum putat, sed simul cum cælo productum

cæteri uero cælum quidem, & mūdum factum esse, tē-
pus uero præfuisse, in initio semper fuisse, nec mundum
in tempore ex materia factum, omnes enim inquit in
octauo primi de cælo capitulo, mundum factum esse
aiunt, perpetuum igitur mundum, hoc est semp fuisse
semperq; futurum & tamen à uoluntate dei depende-
re Aristoteles cōset, id est, ita esse à uolūtate dei, ut ideo
sit, quia deus uult, & si uolūtatem dei subtraxeris, mū-
dum illico ad nihil reduxeris. Hac etiā de causa non uī-
detur posse naturaliter ratio excogitari, quare cum bo-
nitas dei æterna sit, & uoluntas immutabilis, mundus
perpetuus non sit? Cur enim prius nihil fuerit, deinde
mundus? aut cur in hoc potius momento, q̄ in alio pro-
ductus sit? Hæc ita insolubilia sunt, ut per solam reue-
latiōem patrefacta fidelibus uera, sicuti sunt, uideātur.
Credimus enim inuictabilem, dei ac liberam uolūtatem
æternaliter cōstituisse in illo momento mundum creare,
in quo sacrarum litterarum authoritas ait, creatum fu-
isse. Illud etiā patet nō posse scdm Aristotē dici, crea-
tū siue productū fuisse mundū à deo, sed produci semp
atq; creari. Nam quod à deo semper depēdet, id ab eo
semper producitur atq; creatur, quod ideo uerum est,
quoniā deus actus purus est & propterea omnipotens
nō extensue, sed intēsiue. Extensue omnipotens esset,
si non nisi in tempore operetur. Quo pacto natura om-
nipotens esse uidetur. Omnes enim res generabiles atq;
corruptibiles, in tempore producere potest. Deus uero
non in tēpore agit, sed momento, non temporis, nā sicut
extra lationem primam est, ita & extra tempus omniū

I iii

no, sed, ut sic dixerim, eternitatis. Quicquid enī in tē
pore agit solum, purus actus esse non potest, quapro-
pter nulla re alia deus eget, nec ullū aliud requiritur,
ut creet atq; producat, aut ex nihilo, aut ex aliquo,
q̄s ut uelit, à uoluntate igitur sua, sic omnia depen-
dent, ut ideo sint, quia esse ipsa uult. Finge enim nolle,
in nihilum statim omnia reuertentur. Vnde etiam sequi-
tur factum mundum non esse, hæc enim uerba ex ma-
teria significant, mundus uero non est ex materia secun-
dum ipsum, quia neq; in tempore, nam quæ ex materia
sūt, in tempore sunt, totum ergo compositum materia
dico simul cum forma sua. Hoc est mundus ipse, non in
tempore, neq; in aliquo temporis momento à deo produ-
citur, ut nec prius tēpore producat, neq; posterius,
sed simul cum tempore. Simul enim sunt & non sunt cæ-
lum & motus eius, motus etiam cæli & tempus simili-
ter. Quare cælū quoq; & tempus. Quod autem si quis
fingat deum remouisse uoluntatem suam à mundo, con-
festim, non ad materiam, sed ad nihilum omnia reuertē-
tur. Inde perspicuum est, q; principia sua solent, cūcta
reverti, principia dico elementa unde sunt, ut domus si
ruat, ad lapides & tandē ad puluerē reducit, auer-
tes inquit Psalmista faciem tuam & in puluerē suum
reuertentur, nam cum singula quæ gignuntur ex ma-
teria naturaliter fiant, necesse est, si deus, unde ipsa quo-
q; natura dependet, uoluntatem suam à singulis auer-
terit, hoc est nolit ea esse, ut in materiam suam recidāt,
sed mundus non sit ex materia ut diximus, sed totum si-
mul esse suum, ex materia & forma compositum, à pri-

mo principio dependet. Quas ob res, si deus uoluntatem suam à mundo auerterit, nihil penitus remanebit, Præterea quæcumq; siue natura, siue arte ex præexistente materia sunt, ea materie ipsius natura, uiribusq; substantantur. Vnde opera remanēt ex cunctis opificibus. Contra igitur etiam quæ non sunt ex materia, sed cum materia producuntur, quia non natura neq; materie uiribus, sed uoluntate producentis substantantur ad nihilum deueniēt, si producēs uoluntas, seipsam inde auerterit, quomodo enim substantantur, si principium unde dependent remoueris per materiam, at illa quoq; simul cum toto producitur, et quia non præfuit remanere non potest. Hæc ergo ut breuius repetamus, Aristoteli sententia est, mundum à deo produci et ab eo semp dependere totum simul ita, ut ne materia quidem prima præfuerit, nec re nec ratione siue natura, nec quouis pacto, et produci ac dependere à uoluntate dei libera ut esse perpetuum, atq; ingenerabilem, quia nullū principium temporis habet, et in corruptibilem, quia nullum temporis terminum habebit. Cōferas hæc ueritati catholicæ, non discrepāt nisi in uno. Veritas enim catholica, principium mundi per reuelationem nobis tradit, non q, in tempore factus sit, aut ex materia, sed q, una cum tempore, et simul cum materia sua productus ex nihilo. Plato autem, pudet dicere, figmentis deceptus poeticis materiam præfuisse ait, ex qua deus mundum effecit, coeternam enim materiam deo, nec ab eo productam, et ipse et omnes qui ex materia facta omnia putant, ex insania credunt. Hæc opinio uel potius su

I iiii

ror, multo ante Platonem ferebatur, Hesiodus enim chaos dicit mūdo præsuisse, quasi massam incōpositā, atq; informem. Obstrepat nunc quicumq; siue græci siue latini, accōmodatiorem Platonem, esse ueritati q̄ Aristotelem. Non facit inquit mundum, perpetuum Plato. Accōdatior ergo, uere nanq; credimus non esse perpetuum, at eum ex materia producit, & materiam æternam putat, quod multo peius est q̄ mundum prædicare perpetuum, sicut Aristoteles sentit, quid enī magni deus habebit, si quemadmodū opifices, nihil agere possit, nisi ex materia, aut quomodo materia erit coeterna deo? quomodo ante tempora? hoc est sine tēpore fuit, quomodo absq; forma penitus p̄manebat? ubi erat? nam & locum fuisse, necesse est, antequam cælū esset, quod si nec in loco nec in tēpore erat, nec per se nec p̄ accidens, deus etiam ipsa est, deo enim soli hæc cōgruunt, & ita duo prima, Platonē secuntur principia, quorum neutrum sub altero est, Alterum summe bonū, alterum quo nihil peius, nam cum duo sunt quæ capere in hac uita non possumus, deus primus & materia informis quam primam uocant, deus inquit platonici cōcipitur, si quicquid boni ponitur, non illud primum, deum, sed illo melius, aliquid semper opinemur. Materia uero si contra quicquid mali dixeris, non illud primū deum, sed illo melius aliquid semper opinemur esse materiā putas, sed illo peius aliquid. Quas ob res duas manifeste substantias principia & quasi deos primos rerū omnium, platonici dicunt, deum primum & materiam primam & alteram cæteris rebus omnibus meliorem,

alteram peiorem, illā sensus rationis, uite, lucis, omnium bonorum, hanc insensationis, mortis, tenebrarum fontē esse. Quare omnia, non à catholica ueritate solum, nec ab aristotlica disciplina, uerum etiam ab omni ratione, ac sensu remotissima sunt, non autē ignoramus putasse non nullos, mundum etiam à Platone perpetuitate donari, quod si quis uerum esse contendat, libenter admitemus, quod pro nobis est, sed quantum ad rerū exordia pertinet, contradictio implicat, nā qui ex materia mundum producit, delirare magis, quā philosophi more naturam rerum exponere, uidebitur.

Quod Plato poeticæ ac per fragmenta, de anima et immortalitate ipsius inquitur, aristoteles demonstrat.

Sed satis iam de productione rerum, à primo principio dictū est, nūc de humano animo quid uterque sentiat dicendū, multi enim quasi immortalē Plato animum apertius dixerit, uerba magis quā rem considerantes, diuinum illum hominem et ecclesie utilem fuisse prædicant, hominē, prohi nefas, à quo hæreses omnes, et scelera uel orta sunt uel aucta firmataque, sed de hoc alias, nunc de anima quid uterque dixerit, senseritque uideamus, in mortalis ait Plato animus est, quod mirum? nā hoc ante ipsum, poetæ multi et præcipue Homerus cecinit. Tartara, stigem, acheronta, et helysios campos, nulla ratione, nisi auctoritate poetarum, comœdus describit, quod magni dicit, quod fabulas recitat, quas

non ipse finxit, sed à priscis decepit, animos à corpore se-
paratos uehiculo ferri censet, sed id quod alienum, non
suum est, nam quod poetæ umbrā appellant, id Plato,
ut suum aliquid dicere uideretur, uehiculum nomina-
uit. Umbram enim poetæ animi uocant, in qua cerni-
tur animus, et in qua mouetur, localiter quippe ipsum
uisibile eē umbrā, uisibile ipsum immobile localiter, quia
incorporeus est, quod uero p locū mouetur mēsurat lo-
cum, qui nō potest, à re incorporea mensurari, q. n. men-
surabitur spatium à non spacio! Umbram autē putat,
posse per locum moueri et metiri spatium, quia magni-
tudinem habeat, licet non corporis, sed superficiei. In
umbra igitur putant sua, et cerni et moueri animum
hæc ipsa Plato per uehiculum animo tribuit. Quas ob-
res, nihil inter ipsum, et poetas, si uerbonum crepitū
abstuleris, inter est, adde quod non humano animo solū
sicut poetæ, sed omni simpliciter animæ immortalitatē
largitur, Rudem hominem atq; iniquū, ne turpissimū
dicā, qui porcis, uermiculis, qui scarabeis eundē ani-
mum quem hominibus, dedit. Quid istis et catholi-
cæ ueritati commune? nihil prorsus; quid quod animos
de corpe in corpus, et de belluis in belluas trāsire ita
credit, ut ab hominibus in bestias, et conuerso prouo-
luantur. Nec ueritus est, quod existis sequitur, quod et
ipse aliquādo, scarabeus et fuerit, ac è stercorū globis
editus, ipsis quoq; aleretur, et futurus forte sit. O quā
multis deplorare possem, si longiore in re tam clara uti
excursu uellem, Quid horum simile, Aristoteles, aut
quid cum de anima differat, alienum à catholica uerī

tate sensit, audeo prædicere, quod uerū eē res ipsa ostēdet, plurimū pietati christianæ in hac re, sicut in multis quoq; aliis, ipsum, uel uerius loquar deū, per scripta ipsius contulisse. quicquid enim in creaturis, boni est, ab eo est, nihil aliud q̄ bonum est, animum humanum non uerbis tantum, ut Plato, nec communibus locis et argumentis futilibus, aut à natura rerum remotissimis, ut platonici omnes, sed rationibus rebus accommodatissimis immortalem esse demonstrat, immortalem enim esse censet, si separabilis est à corpore, separabilem necessario, si corporeu non utitur organo. Organum porro sibi corporeu, non esse, his uerbis ostendit. Quo circa inquit, nec rationabile est corpori esse intellectum pmixtum, fieret namq; qualis quidē, aut calidus aut frigidus, organumq; sibi esset, ueluti et sensituo, nunc uero nullum est, recte igitur, qui dicunt animam locū esse specierum, præterquam quod nec tota, sed intellectiua, non actu, sed potentia est ipsæ species, quod impassibilitas sensitui, atq; intellectui similis non est in sensu ac sensus organis patet, sensus enim ex uehementia sensibilis sentire non potest, ueluti sonum, ex magnis sonis, nec uidere nec olfacere, ex uehementibus odoribus, aut coloribus, at intellectus, cum ualde intelligit, non minus sed magis inferiora intelligit, sensituum enim non est absq; corpore, intellectus uero separabilis, ecce q̄ breuiter separabilem esse animum humanū, quia nullo utitur organo, accommodatissima, rebus ratione demonstrat. Quod aut id immortale putat, qd à mortali corpore separabile est perspicuum facit, cum dicat, solam

Intellectuam animam separari posse, sicut immortale à corruptibili. Separabile uero, eam animi partem, hic demonstrat, quam ipse intellectum potentia nominat, quæ possibilem communius dicimus. Quare multo magis necesse est intellectum actum, quem multi agentem dicunt, separabilem esse, res enim omnis per actum id est quod est, non per potentiam, quod si duæ animi partes actus et potentia separabiles ex operatione possibilis intellectus demonstratur. Quis dubitabit totum animum, separabilem atque immortalem esse secundum ipsum? Quid illud, quale est, quæ breue, quæ uerum. Tunc ipse se quoque ipsum inquit potest intelligere. Quod autem se ipsum percipit, id in seipsum conuertitur, quod in se ipsum conuertitur, id in materiale atque inextensum est, extensum conuerti in se ipsum non potest, nec totum in toto, et quælibet pars in quælibet conuertatur atque ita non sit extensum, quod extensum est, sitque uera contradictio. Quare cum animus sit separabilis à corpore secundum Aristoteli, immortalis quoque necessario est.

Aristotelis de animi natura sententia latius explanatur.

Sed prosequamur sententiam de animo suam altius, uel, quia pauci aut potius nulli, mentem eius, in hac re perspexisse uidentur (omnes penè non illius sensum scrutantur sed adoptionem propriam trahere conantur) uel quia perutile, ut re ipsa uidebitur, erit, tantam rem non præterire silentio. Hinc enim separata